

UZAKTAN EĞİTİMDE ÖZEL EĞİTİM EBEVEYNLERİNİN ÖĞRETMENLİK ROLLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

TEACHING ROLES OF SPECIAL EDUCATION PARENTS IN DISTANCE EDUCATION

Dr. Harun TÜYSÜZ

İstanbul Kartal İlçe Milli Eğitim Müdürü, İstanbul/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5670-7430>

Dr. Baran Barış YILDIZ

İstanbul Avcılar İlçe Milli Eğitim Müdürü, İstanbul/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1247-3158>

Mahmut BALTA

Kartal Yakacık Özel Eğitim Meslek Okulu Müdürü, İstanbul/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4108-543X>

ÖZET

Özel eğitim, bu hizmete gereksinim duyan bireylerin engel türlerine uygun şekilde düzenlenmiş ortamlarda, bireysel eğitim programlarına göre uzman eğitimciler tarafından verilen bir eğitim türü olarak tanımlanır. Özel eğitim öğrencisinin gelişim sürecinde okul ile birlikte en önemli paydaş, ailedir ve yapılan araştırmaların sonuçlarına göre çocuklara verilen eğitimin anne karınıda başlayıp rol modeli olma sürecinin ise doğum ile birlikte hayata geçtiğini göstermektedir. Bu araştırmada ise velilerin uzaktan eğitim sürecindeki öğretmenlik rollerini konu edilmiş, dünya genelinde meydana gelen Covid-19 salgını nedeniyle ülkemizde de başlatılan uzaktan eğitim sürecinde, anne ve babaların hangi öğretmenlik rollerini yerine getirdikleri ve öğretmenlik rollerini yerine getirirken hangi durumlarla karşılaştıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim öğretim yılında İstanbul Kartal ilçesi özel eğitim okullarında ve özel eğitim sınıflarında, özel eğitim öğrencisi/çocuğu bulunan ve araştırmamıza gönüllü olarak katılmayı kabul eden 15 veli oluşturmaktadır. Araştırmadaki veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiş ve toplanan veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Velilerin kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara göre betimsel istatistikler, temalar ve kodlar oluşturulmuştur. Temalar ve kodlar ile ilgili olarak öncelikle uzman görüşlerine başvurulmuş, ardından uzman görüşleri doğrultusunda rapor haline gerilmiştir. Bulgular, tablolar haline getirilip yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, özel eğitim velilerininin Mart 2020'den itibaren başlayan uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlik rollerini yerine getirirken bilinmezlik, kargaşa ve yetersizlik yaşadıkları tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, uzaktan eğitim, öğretmenlik rolleri

ABSTRACT

Special education is the type of education given by expert educators according to individual education programs in environments which is arranged according to the disability types of individuals who need this service. Along with the school, the most important partner in the development process of the special education student is the family. Studies have shown that the education given to children starts before birth and the process of being a role model comes to life after birth. In this research, which focuses on the teaching roles of parents in the distance education process, it is aimed to determine which teaching roles parents fulfill and what situations the encounter while fulfilling their teaching roles in the distance education process started in our country due to the Covid-19 epidemic that also has occurred worldwide. The case study design, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the research consists of 15 parents who have special education students/children in special education schools and special education classes in Kartal district of Istanbul in the 2020-2021 academic year, who want to participate voluntarily. The data were obtained using semi-structured interview technique and collected in the research were analyzed using the content analysis technique. Descriptive statistics, themes and codes were created according to the answers given by the parents to the questions that asked to them. Regarding the themes and codes, firstly, expert opinions were consulted, and then it was turned into a report in line with expert opinions. The findings were tabulated and interpreted. As a result of the research, it was determined that special education parents experienced uncertainty, confusion and inadequacy while fulfilling their teaching roles in the distance education process which has started in March 2020.

Keywords: special education, distance education, teaching roles

1. GİRİŞ

Özel eğitime muhtaç çocukların sosyal hayata uyumları, psikolojik ve fiziksel gelişimleri, bireyselleştirilmiş eğitim planlarına uygun olarak programlanmış bir özel eğitim almalarından geçer. Özel eğitim; alan eğitimi almış uzman eğitimciler tarafından, bireyselleştirilmiş eğitim programlarına göre özel eğitime gereksinim duyan bireylerin özelliklerine uygun şekilde düzenlenmiş ortamlarda verilen bir eğittir. Özel eğitimin olmazsa olmaz üç niteliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, özel eğitim alanında eğitim almış uzman eğitimci, ikincisi, öğrenciyi merkeze alarak onun ihtiyaçlarına göre özel olarak hazırlanmış bireysel eğitim planını da içine alan özel eğitim programı, üçüncüsü, ise özel eğitim öğrencisinin engel türüne göre hazırlanmış, öğrenmesini kolaylaştıracak gerekli materyallerin bulunduğu eğitim- öğretim ortamıdır (Çağlar, 2019).

Özel eğitim öğrencilerinin eğitimi, son zamanlarda sağlık ve eğitim alanında atılan adımlar, yasal düzenlemelerdeki olumlu gelişmeler, akademik sahada yapılan bilimsel çalışmalar ve özel eğitim gereksinimi duyan çocukların ailelerinin bilinçlenmesiyle doğru orantılı olarak ilerlemiş ve ailelerin çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları yönündeki talepleri ile birlikte hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Özel eğitim öğrencilerinin öğrenemeyen bireyler değil engel durumlarına göre farklı öğrenen bireyler olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Özel eğitim öğrencileri birçok yönden farklı özelliklere sahip olduklarından evde, okulda veya başka bir alanda öğrenme faaliyeti içine girdiklerinde yerinde eğitim- öğretim teknikleri hayata uygulandığında etkili öğretmenin gerçekleştiği görülmektedir (Yıldırım ve Albuz, 2010).

Özel eğitim öğrencilerinin eğitimi ile normal gelişim gösteren öğrencilerin eğitimi birçok açıdan farklılıklar gösterir. Özel eğitimde uygulanan program, eğitim- öğretimin gerçekleştiği ortam ve eğitimi veren profesyonel eğitimci gibi özellikleri ile genel anlamda diğer eğitim türlerinden ayrılmaktadır. Normal gelişim gösteren çocukların eğitimi okul dışında da yaşantılar yoluyla devam ederken, özel eğitim öğrencilerinin böyle bir durumu söz konusu değildir, zira özel eğitim öğrencisinde öğretimin gerçekleşmesi için yukarıda bahsettiğimiz eğitim programı, eğitim ortamı ve uzman eğitimci öğelerinin bir arada olması gerekmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda, uygun eğitim programı ile bireyin günlük yaşam becerilerinin gelişimi amaçlanmaktadır. Özetle özel eğitim uygun yöntem ve gerekli materyaller ile kullanılarak özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri, ilgi ve yeteneklerine göre hayata hazırlamayı amaçlamaktadır.

Özel eğitim öğrencilerinin toplumsal uyum süreçlerinin sağlıklı bir şekilde olması toplum ile kaynaşmak suretiyle özgüvenlerinin artması, bu kaynaşma sürecinde yaşadıkları sorunlarını ifade edebilmeleri, çözüm önerilerini dile getirerek bunun bir parçası olabilmeleri ve tüketici pozisyonundan üretici konumuna geçebilmeleri için alacakları eğitimin niteliği oldukça önem arz etmektedir. Bu eğitim sürecinde okul ve aile arasındaki iletişim ve eş güdümün güçlü olması hiç şüphe yok ki özel eğitim öğrencilerinin öğrenme, öğrendiklerini uygulama kabiliyetini arttırmaktadır. Öğrendiklerini özümseyerek günlük hayatta uygulayan öğrencilerin gelişim seyri yükselen bir ivme ile devam etmektedir. Özel eğitim; özel bakım/ilgi/eğitim gereksinime ihtiyaç duyan çocukların topluma uyum sağlamaları ve topluma uyumlu bir hale gelerek toplumun gelişimine katkı sağlamaları açısından önemlidir (İhtiyaroğlu ve Karakurt, 2019).

Özel eğitim öğrencilerinin aldıkları eğitimin en önemli amacı olan, topluma uyum sağlayarak toplum içinde yaşamak hedefi; özel eğitimde yer alan roller ile doğrudan ilgilidir. Anne baba rolü ve öğretmenlik rolü ise bahsi geçen tüm diğer roller arasından öğrenciyi en çok etkileyen rollerdir. Bu rollerin yerinde kullanılması özel eğitim öğrencisinin bireysel anlamdaki eğitimine katkı sağlayarak sosyal yaşamını kolaylaştırırken rollerin tam olarak yerine getirilmemesi veya rol karmaşasının yaşanması özel eğitim öğrencisini olumsuz etkilemektedir.

Çocuğun dünyaya gelmesiyle başlayan süreçte ebeveynlerin çocukları ile olan iletişimlerinin konu edinildiği araştırmalarda, ebeveynlerin çocukları ile olan iletişim şekillerinin; çocukların gelişim evreleri üzerinde oldukça etkili olduğu sonuçlarını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmalarda ortaya konan sonuçlar, ebeveynler ve çocukları arasındaki iletişimin ne derece önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Diken, Topbaş ve Diken, 2009). Ebeveynlerin doğum ile başlayan süreçte çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocukların üzerinde derin etkiler bırakır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri bu davranışlar farklı kategorilerde değerlendirilebilir. Olumlu olanlar açık, dürüst, eşit vb. olmaları; olumsuz olanlar ise baskıcı, müdahaleci vb. gibi olmaları şeklinde örneklendirilebilir (Özyürek, 2004; Özyürek ve Tezel Şahin, 2012). Anne-babalar çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlarıyla ve kendi çevrelerindeki sosyal ortam ilişkileriyle çocuğa model olarak, çocukta olumlu ya da saldırgan davranışlar

gibi olumsuz belli davranışların yerleşmesine sebep olurlar (Yıldız, 2004; Attılı, Vermigli ve Roazzi, 2011; Durualp ve Aral, 2011).

Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ebeveyn katımlı uygulamalarda daha etkin beceri sahibi olmaktadır (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1994). Ebeveyn katılımı tüm aile bireyleri için olumlu yönde etkili olmaktadır (Akkök, 1984). Anne babaların öğretmenlik rolleri, özel eğitim öğrencilerinin eğitiminde süre açısından farklılık oluşturmaktadır. Tam zamanlı olarak eğitim gören öğrenciler okulda daha çok zaman geçirdikleri için ebeveynlerinin öğretmenlik rolleri ile daha az karşılaşırken, okulda daha sınırlı sürede zaman geçirip evde daha çok kalan öğrencilerin anne babalarının öğretmenlik rolleri ile daha çok karşılaştıkları görülmektedir. Ebeveynlerin az veya çok miktarda öğrencileri ile geçirdikleri zamanlarda öğretmenlik rollerini olumlu olarak yerine getirmeleri halinde hem özel eğitim öğrencisine hem de ailenin diğer bireyelerine faydalı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu duruma anne babalar açısından baktığımızda ise; anne babaların çocukların gelişimine katkıda buldukları için duygusal olarak rahatlayarak kendilerini yeterli hissettikleri ve buna bağlı olarak çocuklarına karşı daha olumlu duygular geliştirdikleri söylenmektedir (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1994).

Salgın öncesi dönemde eğitim öğretimin devam ettiği ortamlar okullar ve eğitim öğretimin başat unsurları öğretmen ve öğrencilerken, salgın döneminde ise eğitim öğretimin devam ettiği meca dijital platformlar ve öğrencilerin bulunduğu ortamlar ise ev şeklinde değişmiştir, ayrıca bu dönemde sürece öğretmen ve öğrenci ile birlikte veli de eklenmiştir. Bu dönemde velilerin eğitim öğretime katkısını arttırmak için veliye yönelik ve veli işbirliği ile çalışmalar yürütmek eğitim öğretimin verimliliğini yükseltir. Ayrıca özellikle veli ile özel eğitim öğrencisi arasındaki ilişki ve iletişimin sağlıklı ve öğrencinin keyif alırken öğreneceği bir süreçte devam etmesi her iki taraf içinde olumlu sonuçlar doğurur.

20. yüzyılın sonlarına doğru bilgisayar ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler insanların bilgiye daha kısa zamanda ve daha az masrafla ulaşmalarının yolunu açmış, uzaktan iletişim araçlarının internet ile birlikte kullanılmasının yaygınlaşması üzerine "Uzaktan Eğitim" kavramı gittikçe artan bir hızla kullanılmaya başlanmış, bazı alanlarda da özellikle tercih edilen bir eğitim şekline dönüşmüştür (Torkul, 2012). Uzaktan eğitim bu yönüyle dünyanın bir başka noktasındaki bir bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Ayrıca salgın hastalık, toplumsal olaylar ve insanların sosyal yaşamını kısıtlayan durumlar ortaya çıktığında, eğitimin kesintiye uğramadan devam etmesi durumu olduğundan öğrencilerde öğrenmenin sürekliliğini sağlama anlamında etkili hale gelmiştir. Ayrıca Yahşi ve Kırkıç (2020) tarafından yapılan araştırmaya göre uzaktan eğitimin daha verimli olabilmesi açısından öğretmenlerin teknolojik becerilerinin yükseltilmesi, öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde de yüz yüze eğitimde elde ettikleri başarıyı yakalamalarına olanak sağlamaktadır.

Uzaktan eğitim, öğretmenin fiziksel varlığı olmadan oluşan öğrenme yapısı olarak tanımlanmıştır. Uzaktan eğitim; öğretmen eksenli eğitimden öğrencinin kendi kendine öğrenme alışkanlığı sağlamasını sağlayan, öğrenci merkezli bir eğitim sürecine geçişi ifade etmektedir. Yüz yüze eğitimde, kuralların daha önce konması ve öğrencilerin bu kurallara uyarak eğitimlerine devam etmeleri, başarılı ve başarısız olmalarını belirleyen normların belli olması, bu normlara uygun hareket edenler ile etmeyenler arasındaki farklılıkların tespit edilerek bunların çeşitli ölçütler ile ölçümü yapıldıktan sonra öğrenciye dönüt yapılması söz konusu iken, uzaktan eğitimde ise öğrencinin merkezde yer alarak planlamanın ve takip sürecinin yine öğrenci tarafından yapılması, bireyde sorumluluk hissini geliştirip kişiliğine olumlu anlamda katkı yapmaktadır. Bunların dışında uzaktan eğitim sürecinde öğretmenin öğretim sırasında kullandığı pekiştirme ve katılımın öğrenci başarısında ve öğrenme düzeyinde etkili olduğu söylenebilir (Kırkıç ve Yahşi, 2021).

Uzaktan eğitim sürecinde, merkezde olması nedeni ile en önemli unsur hiç şüphesiz öğrencidir. Öğrencinin öz disiplini, uzaktan eğitime karşı geliştirdiği tutum, sürecin başarıya ulaşmasında veya tam tersi olarak randıman alınmadan geçirilmesinde oldukça önemlidir (Karaağaçlı, 2008). Uzaktan eğitim süreci ev ortamında gerçekleştirildiğinde, anne babaların sürece etkisi de yadsınamayacak bir gerçektir. Uzaktan eğitim sürecine olumlu katkı yaparak yeri ve zamanı geldiğinde öğretmenlik rollerini başarıyla yerine getiren anne babalar, çocukları açısından uzaktan eğitim sürecinin başarılı bir şekilde geçmesini sağlayarak sürece olumlu katkı yapmaktadırlar. Ancak uzaktan eğitim sürecinde öğrencisinin ihtiyaç duyduğu desteği sağlayamayan ve öğretmenlik rollerini yerine getiremeyerek verimli bir çalışma ortamı oluşturamayan anne babaların, uzaktan eğitim sürecine karşı olumlu tutum geliştirmemiş olması uzaktan eğitim sürecini ve öğrencisini olumsuz etkilemektedir.

Uzaktan eğitim sürecinde, öğrencilerin birbirleriyle iletişimlerinin istenilen seviyede geçememesi ve bir takım sosyal faaliyetlerden uzak olması da öğrencinin moral motivasyonunu olumsuz etkilemekte ve bu sürecin başarısını azaltmaktadır. Öğrencinin kendisi ile aynı seviyede olan akranlarıyla aynı ortamda bulunamaması, akademik ve sosyal yönden yalnızlık hissi içinde olması, uzaktan eğitimi olumsuz etkilemektedir. Burada anne babaların eğitim ortamına dâhil olarak, gerektiği yerlerde anne babalık ve öğretmenlik rollerini yerine getirmeleri, öğrencilerin sosyal ve akademik anlamda yaşadığı yalnızlık hissini azaltarak uzaktan eğitim sürecinin başarılı bir şekilde geçmesini sağlamaktadır (Karaağaçlı ve Erden, 2008). Uzaktan eğitimin üç önemli unsuru olan öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin bakışları, tutumları, bu konudaki bilgileri ve bunları hayata geçirme şekilleri uzaktan eğitimin amacına ulaşmasında etkili olmaktadır.

Özel eğitim öğrencileri, bilgileri kısa süreli bellekte uzun süre tutup bu bilgileri kullanmada ve uygun yerde ve zamanda dile getirmede problemler yaşamaktadırlar (Tekinarslan, 2008). Özel eğitim öğrencileri, birçok bilimsel çalışmaya da konu olduğu üzere, bir durum üzerinde odaklanma ve durumu istenilen seviyede parçalara bölme ve bunu hayata geçirmede normal gelişim gösteren akranlarından geridirler (Döngel, 2009). Buna istinaden uzaktan eğitim, özel eğitim alanında ve özel eğitim öğrencisine yönelik olarak yapıldığında ortaya çok daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Zira; özel eğitim bir sağaltım eğitim olduğundan birebir, alanında uzman eğitici ve öğrenci arasında özel olarak hazırlanmış dersliklerde gerekli materyaller kullanılarak yapılan spesifik yaklaşım gerektiren bir eğitim türüdür. Hal böyle iken öğretmenlerin dahi zorlandığı uzaktan eğitim sürecinde anne babalardan beklenen öğretmenlik rolünü ne derecede yapabilecekleri önem kazanmaktadır. Özel eğitim alanında yapılacak olan uzaktan eğitimde anne babaların öğretmenlik rollerini yerine getirmede nasıl bir performans gösterecekleri daha önce tecrübe edilmemiştir. Bu süreçte anne babaların bu rollerinin yanı sıra öğretmenlik rollerinden hangilerini ne ölçüde yerine getireceği özel eğitim ve özel eğitim öğrencisi düşünüldüğünde farklı bir boyut kazanmaktadır. Öğretmenlerin mesleklerini icra ederken oldukça stres yaşadıkları, söz konusu engelli çocuklara verilen özel eğitim olduğunda ise bu stresli durumun daha da arttığı özellikle bu öğrencilere doğrudan temasın öğretmenleri tükenmişliğe sürüklediği görülmektedir (Girgin ve Baysal, 2005). Bu açıklama doğrultusunda mesleği öğretmenlik olan kişilerin dahi zorlandığı eğitim-öğretim işinde, özel eğitimde verilen uzaktan eğitimde anne babaların öğretmenlik rollerini nasıl sergileyecekleri önemli hale gelmektedir. Anne babaların ebeveyn olarak yaşadıkları stres ve bununla beraber oluşan tükenmişliği öğretmenlik rollerini yerine getirirken de yaşamaları durumunda kendisinde ve aynı zamanda öğrencisinde olumsuz bir etki bırakacak ve bu durum uzaktan eğitimin ailede sorunların kaynağı olarak görülmesine sebep olacaktır.

2. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve veri toplama süreci ile verilerin analizi gibi konulara değinilecektir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, özel eğitime yönelik, uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim öğrencilerinin anne ve babalarının öğretmenlik rollerini belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Nitel araştırmanın en temel özelliği, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma süreci olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Kartal ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim meslek okulunda öğrencisi olan 5 veli, özel eğitim uygulama okulunda öğrencisi olan 5 veli ve özel eğitim sınıfında öğrencisi olan 5 veli olmak üzere toplam 15 veli oluşturmaktadır. Velilerin ikisi erkek, onüçü kadın ve yaşları 34 ile 58 arasında değişmektedir. Çalışma grubunun belirlenmesinde gönüllülük esas alınmış olup, görüşme yapılacak özel eğitim öğrenci velilerine görüşmenin amacı izah edilerek, çalışma esnasında alınan ses kayıtlarının hiçbir şekilde başka kurum ve

kişiler ile paylaşılmayacağı ve verdikleri bilgilerin sadece bu çalışma kapsamında kullanılacağı anlatılmıştır. Katılımcı velilerin gizliliğini korumak amacıyla kodlar kullanılmıştır.

Katılımcı velilere ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılımcı Velilerin Betimleyici Özellikleri

Katılımcı Veliler*	Cinsiyet	Yaş
V1	Kadın	43
V2	Kadın	38
V3	Kadın	47
V4	Kadın	45
V5	Erkek	58
V6	Kadın	36
V7	Kadın	46
V8	Kadın	43
V9	Kadın	38
V10	Kadın	37
V11	Kadın	34
V12	Erkek	51
V13	Kadın	42
V14	Kadın	40
V15	Kadın	38

*Katılımcı velilerin gizliliğini korumak amacıyla kodlar kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Bulgular yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. İlgili literatür üzerinde araştırma yapılarak hazırlanan açık uçlu soruların bir araya getirilmesiyle oluşturulan görüşme formu, alanında uzman 1 (bir) Eğitim bilimci 3(üç) uzman özel eğitim öğretmeninden oluşankişilerin görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşü doğrultusunda yapılan düzeltmelerle görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme formunda, özel eğitimde öğrencisi olan velilerin uzaktan eğitimde özel eğitim ebeveynlerinin öğretmenlik rollerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacı ile 10 (on) adet açık uçlu soruya yer verilmiştir.

Araştırmayla ilgili veriler, Haziran 2020 tarihinde araştırmaya gönüllü olarak katılan özel eğitim velileri tarafından belirlenen yer ve saatte yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırma neticesinde katılımcıların bilgilerinin kesinlikle paylaşılmayacağı açık bir şekilde dile getirilmiştir. Görüşmenin kaydedilmesi için izin istenmiştir. Bu görüşmenin yaklaşık 15-25 dakika arası sürebileceği belirtilmiştir. Araştırma esnasında, görüşme formunda bulunan sorulara veliler tarafından verilen yanıtlar, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerin ortalama süresi 15-25 dakika arasında değişmektedir. Görüşme formunda bulunan sorular aşağıda belirtilmiştir:

- ✓ Uzaktan eğitimin çocuğunuzun eğitimine uygunluğu ne düzeydedir?
- ✓ Anne babaların uzaktan eğitime karşı tutumu eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
- ✓ Uzaktan eğitim sürecinde öğrenci motivasyonunu sağlamak için nasıl bir yöntem takip ediyorsunuz?
- ✓ Uzaktan eğitim ders dinleme ortamlarının fiziki uygunluğunun planlanmasında anne baba olarak etkinliğiniz ne ölçüdedir?
- ✓ Veli olarak uzaktan eğitimi planlama sürecindeki etkinliğiniz ne ölçüdedir?
- ✓ Materyal temini, kullanımı ve uygunluğunu belirleme yetkinliğiniz hangi ölçüdedir?
- ✓ Öğrencinin ders esnasında dersi takip etme ve ilgisini arttırmaya katkınız hangi seviyededir?
- ✓ Öğrencinin dersle ilgili sorularını cevaplandırmadaki yetkinliğiniz hangi ölçüdedir?
- ✓ Derslerin pekiştirilmesi için takip ettiğiniz bir metot var mıdır ve bu metot öğrenci seviyesine uygun mudur?
- ✓ Öğrencinize rehberlik etme etkinlik düzeyiniz hangi seviyededir?

2.4. Verilerin Analiz Edilmesi

Uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim öğrencilerinin anne ve babalarının öğretmenlik rolleri üzerine yapılan bu çalışmada, yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analiz yaklaşımlarından içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi, bununla beraber veriyi açıklayan temaların saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşmeler bittikten sonra, ses kayıtları araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında yazıya dökülmüştür. Ses kayıtlarının yazıya dökümü yapılırken söylenen her söz duyulduğu şekliyle, hiçbir değişiklik yapılmadan görüşmeci ve görüşülen sırası takip edilerek yazıya çevrilmiştir.

Ses kayıtlarının yazıya dökümü yapılırken ortaya çıkan verileri özel eğitim velilerinin kimlik bilgilerini paylaşmadan aktarabilmek ve herhangi karışıklığa neden olmaması bakımından ilk görüşülen veliye V1 ve devamında görüşmedeki sırasına göre her bir veliye sırasıyla “V2”, “V3”, “V4”... “V15” şeklinde kodlar verilmiş, kayıtların yazıya dökümü işleminde de bu kodlar sırasıyla kullanılmıştır.

Yazıya çevrilen ses kayıtları alanında başka uzman araştırmacılar (özel eğitim öğretmeni 1 eğitim bilimci) tarafından da değerlendirilerek tutarlı olup olmadığı kontrol edilmiştir.

Görüşmelerin yazı dökümleri farklı araştırmacıların incelemesine sunularak bağımsız olarak kodlanması sağlanmıştır. Farklı araştırmacılar tarafından hazırlanan kod bilgileri üzerinden yeniden çalışılmış başka kaynaklardan iktibas edilecek kelimeler tespit edilerek ihtiyaç duyulduğunda bunlar kullanılmıştır. Elde edilen bilgiler üç ana tema olarak belirlenmiş ve ortaya çıkan yordamlar bu bölüm altında yazıya dökülmüştür. Ayrıca tema tekrar sıklığı da hesap edilerek frekans şeklinde tablolara aktarılmıştır

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Yapılan araştırmanın geçerlik ve güvenirlik yönünden sağlıklı olması için şu işlemler gerçekleştirilmiştir:

İç geçerlilik yönünden; görüşme formu hazırlık aşamasında kavramsal bir çerçeve meydana getirmek için literatür inceleme çalışması yapılmıştır. Oluşan bölümler/temalar ve onların altındaki bölümler/temalar yapılan araştırmanın hedefine göre belirlenmiş bu hedef ile uyumlu olmayanlar dikkate alınmamıştır. Görüşme soruları hazırlanırken katılan velilerin ortaya koyduğu bulgulardan ve bulgular ile alan uzmanlarının fikirlerine başvurulmuştur. Yapılan araştırma dış geçerlilik yönünden araştırma süresince izlenen yöntem ve yapılan çalışmalar teferruatlı bir şekilde izah edilmiştir. Bu çerçevede araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama ve verilerin değerlendirme sürecinin bütün aşamaları açıklanmıştır.

Yapılan araştırma güvenirlik yönünden; toplanan veriler herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan işlenmiştir. Elde edilen verilerin yazıya aktarılması, kodlara ayrılması bölüm/temaların hazırlanması birbirinden farklı araştırmacılar eliyle oluşturulmuş ve farklı araştırmacılar tarafından yorumlanması sağlanarak, bütün bu işlemler tutarlılık yönünden incelenmiştir. Araştırma süreci detaylı bir şekilde aşama aşama açıklanmıştır. Araştırma sonunda ortaya çıkan ses kayıtları ve bunların yazıya dökülmüş hali araştırmacılar tarafından saklanmaktadır. Yapılan bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında uyulması belirtilen kurallar gereği İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 04.01.2021 tarih ve 2021/01-05 sayılı ile etik kurul izni alınmıştır.

2.6. Bulgular

Uzaktan eğitimde özel eğitim ebeveynlerinin öğretmenlik rollerini incelediğimiz bu araştırmanın bulguları, sorular bağlamında oluşturulan üç ana tema ve temalardan elde edilen kodlar bağlamında oluşturulan alt temalara ayrılarak ayrıntılı bir şekilde izah edilmeye çalışılmıştır.

1.Tema: Anne Babaların Ders Öncesindeki Öğretmenlik Rollerini

Bu araştırma kapsamında, uzaktan eğitimde anne babaların ders öncesindeki öğretmenlik rollerine ilişkin görüşleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo2. Anne Babaların Ders Öncesindeki Öğretmenlik Rollerini

Tema	Alt Temalar	f
Anne Babaların Ders Öncesindeki Öğretmenlik Rollerini	Öğrenciyi derse hazırlama	8
	Ders öncesi fiziksel düzenleme yapma	6
	Ders araç gereci ve materyal hazırlama	7
	Teknolojik alt yapıyı hazır hale getirme	5
	Dersin anlatılacağı iletişim aracını öğrenciye tanıtmaya	5

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan özel eğitim velilerinin ders öncesi öğretmenlik rollerinden ağırlıklı olarak öğrenciyi derse hazırlama rolünü(f=8) yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Özel eğitim velileri öğrencilerini derse hazırlamak için görsel ve işitsel materyaller kullanarak öğrencilere dersin önemini anlatmaya çalıştıklarını, bu eğitimin, okuldaki eğitimin devamı olduğunun anlaşılması için ders öncesinde öğrencileri okuldaki öğretmenleri ile telefonda sesli ve görüntülü olarak görüştüklerini, okulda kullandıkları defter, kitap ve diğer ders malzemelerini masanın üzerine koyarak öğrenciyi derse hazırladıklarını ifade etmişlerdir. V6 konuyla ilgili olarak görüşlerini "...çocuğumu derse hazırlamak için öğretmenini telefon ile arıyorum dersten önce görüştüyorum...", V2 ise, "...okulda kullandığı defterini açarak masanın üstüne koyduğum zaman televizyondaki dersi daha iyi dinliyor...", V11 ise, "...Dersin önemini ona anlatmak için evdeki materyaller ile oyunlar oynuyoruz ondan sonra ekran başına geçiyoruz..." şeklinde ifade etmişlerdir.

Özel eğitim velileri uzaktan eğitim sürecinde ders öncesi öğretmenlik rollerinde, ders öncesinde derse araç ve materyal hazırlama rolünü(f=7) yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencileri derse hazırlamak için en az bir gün önce ders programına baktıklarını, bu programa göre öğrencinin dersi dinlerken motive olabilmesi için ilgili araç gereç ve materyalleri hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Bazı veliler ise materyal bulamadıkları zamanlarda evde var olan malzemeleri kullanarak materyal yapmaya çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Ders araç gereç ve materyalleri öğrencilerin dikkatini çekebilmek için çeşitli renklerle boyayıp süslediğini söyleyen veliler bu durumun öğrencilerin dikkatini derse yoğunlaştırmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir. V12, bu konuyla ilgili "...uzaktan eğitim ders programına önceden mutlaka bakıyorum çocuğumun daha iyi anlaması için bazı malzemeler hazırlıyorum...", V3 ise, "...elinde herhangi bir ders aracı olmadan çocuğuma dersi dinletemiyorum...", V8 ise, "...kullandığı malzemeleri boyayarak ve boncuklar ile süsleyerek ilgi çekici hale getiriyoruz..." demiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde velilerin ders öncesinde bir başka öğretmenlik rolü ise ders öncesi fiziksel düzenleme yapma rolü(f=6) olmuştur. Öğrencilerin uzaktan eğitim dersleri başlamadan önce, televizyon veya bilgisayarın bulunduğu odada dersin dinlenilmesini kolaylaştırmak için bir takım hazırlıklar yaptıklarını belirten anne babalar, bu düzenlemeleri yaparken bazen çocuklarını da işin içine kattıklarını ve bu şekilde daha verimli bir ders dinleme süresi geçirdiklerini söylemişlerdir. Özellikle bedensel engeli olan özel eğitim öğrencileri için bunun bir zorunluluk olduğunu ifade eden ebeveynler, fiziksel düzenlemeye her gün ders başlamadan önce belirli bir zaman ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak, V14, "...çocuğumun odasında eşyaların yerlerini değiştirerek çalışma masasını televizyonu görebilecek bir yere koyduk..."; V6, "...çocuğumun tam olarak masaya oturamıyordu bunun için daha farklı bir masa aldık..."; V12, "... Evimizi uzaktan eğitime göre yeniden düzenledik...", demişlerdir.

Anne babaların uzaktan eğitimdeki öğretmenlik rollerinden birinin de ders öncesinde teknolojik alt yapıyı hazır hale getirme ve dersin anlatılacağı iletişim aracını öğrenciye tanıtmak olduğu ifade edilmiştir(f=5).Uzaktan eğitim sürecinde dersler başlamadan önce televizyonda Eğitim Bilişim Ağı (EBA) kanallarının ayarlanması bilgisayarda ilgili internet sitelerinin takip edilerek öğrencilerin derslere sorunsuz başlamalarını sağlamaya çalıştıklarını belirten veliler ayrıca bu iletişim araçlarının öğrenciler tarafından tanınmasının derslerin verimli geçirilmesini sağladığını vurgulamışlardır. Konuyla ilgili V9, "...televizyondan EBA'yı ayarladım kaçırdığımız dersleri bilgisayardan takip etmeye çalıştım...";V15, "... Çocuğum daha önce televizyona bakmazdı bu süreçte derslerin takibi için onun televizyona bakmasını sağlamaya çalıştım..."; V7 ise "...uzaktan eğitimin olduğu saatlerde iletişim araçlarında bir sorun çıkmaması için çaba gösterdim..." demiştir.

2.Tema: Anne Babaların Ders Esnasındaki Öğretmenlik Rollerini

Özel eğitim ebeveynlerinin ders esnasındaki öğretmenlik rolleri ile ilgili görüşlerini içeren analizler tablo3'te verilmiştir.

Tablo 3.Anne Babaların Ders Esnasındaki Öğretmenlik Rollerini

Tema	Alt Temalar	f
Anne Babaların Ders Esnasındaki Öğretmenlik Rollerini	Ders esnasında öğrencinin motivasyonu canlı tutma	10
	Ders esnasında öğrencinin sorularını cevaplandırma	8
	Ders esnasında yönlendirme yapabilme	7
	Ders esnasında oluşacak teknolojik sorunlarla baş edebilme	5

Tablo 3 incelendiğinde özel eğitim ebeveynlerinin ders esnasındaki öğretmenlik rollerinde ağırlıklı olarak, ders sırasında öğrencinin motivasyonunu canlı tutma(f=10) rolünü üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Veliler uzaktan eğitim sürecinde dersi takip eden özel eğitim öğrencilerinin dersi takip etme ve motivasyonu canlı tutmada sorunlar yaşadıklarını bu konuda öğrencileri ile ikna yoluyla ve ödüllendirme yaparak derse karşı ilgiyi canlı tutmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak velilerden; V7, "...Ders esnasında canın sıkıldığını söylüyor bende ona dersi sona kadar dinlerse bir ödül vereceğimi söylüyorum..."; V13, "...ders esnasında sürekli ayağa kalkıyor televizyonu kapatmaya çalışıyor..." şeklinde deneyimlerini ifade etmişlerdir.

Özel eğitim ebeveynlerinin uzaktan eğitimdeki öğretmenlik rollerinden biride ders esnasında öğrencilerin sorularını cevaplandırma şeklinde ortaya çıkmıştır(f=8).Özel eğitim öğrencisi olan anne babalar ders esnasında öğrencilerin gerek konuyla ilgili gerekse konuyla alakası olmayan soruları kendilerine yönelttiklerini, bilgileri el verdiği ölçüde soruları cevaplandırmaya çalıştıklarını ancak bu konuda çok da yeterli olmadıklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak, V2, "...dersi dinlerken sürekli sorular soruyor...", V11, "... Sorduğu sorulara cevap veremediğim zaman derse devam etmek istemiyor..." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Anne babaların uzaktan eğitim sürecindeki öğretmenlik rollerinden bir tanesi de ders esnasında yönlendirme yapabilme şeklinde ortaya çıkmıştır(f=7). Ders esnasında öğrencinin konuyu daha iyi anlaması, hedeflenen kazanımı pekiştirebilmesi açısından öğrenciyi yönlendirmenin önemine değinen veliler, kullanacağı araç gereçleri doğru yönlendirme, soruları cevaplandırmaya ve etkinlikleri istenen düzeyde yapabilmek için yönlendirilmeye ihtiyaç duyduklarını bunları zamanında yaptıklarında öğrencilerin derse olan ilgilerinin arttığını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak V9, "...ders yaparken etkinlikleri nasıl yapacağını bilmiyor, yardım ediyorum..."; V4, "...ihtiyacı olduğunda kalemimi ve diğer araç ve gereçlerini hemen ona veriyorum..." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Özel eğitim ebeveynlerinin uzaktan eğitim sürecinde ortaya koydukları öğretmenlik rollerinden bir tanesi de ders esnasında oluşacak teknolojik sorunlar ile baş edebilmektir(f=5). Özel eğitim öğrencilerinin anne babaları ders esnasında öğrencinin takip ettiği iletişim araçlarında bazen yayının kesildiğini bazen internetin gittiğini bazen de frekansları bulma noktasında sorunlar yaşadıklarını ancak bu konuda öğrencileri mağdur etmemek içine hemen müdahale ederek çözümler bulduklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak görüş belirten V11, "... Televizyonun frekansında sorunlar yaşıyordum bir türlü ayarlayamıyordum..."; V6, "...EBA'da çok yoğunluk oluyordu sisteme girmek için bayağı çaba sarf ediyordum..." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

3.Tema: Anne Babaların Ders Sonrasındaki Öğretmenlik Rollerini

Özel eğitim ebeveynlerinin ders sonrasındaki öğretmenlik rolleri ile ilgili görüşlerini içeren analizler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Anne Babaların Ders Sonrasındaki Öğretmenlik Rollerini

Tema	Alt Temalar	f
Anne Babaların Ders Sonrasındaki Öğretmenlik Rollerini	Ders bitiminde öğrenciyi dinleme	7
	Dersin pekiştirilmesi için uygun soruları sorabilme	8
	Ödevleri öğrenci ile beraber planlama	11
	Zamanı etkin kullanmada rol modeli olma	6

Tablo 4 incelendiğine özel eğitim öğrencisi bulunan anne babaların uzaktan eğitim sürecinde, ders sonrası zamanlarda ağırlıklı olarak ödevleri öğrenci ile beraber planlama yoluyla(f=11) öğretmenlik rolünü yerine getirdiklerini görmekteyiz. Özel eğitim velileri dersi öğrenciyle beraber takip ettikten sonra ders esnasında öğretmen tarafından gün içinde yapılmasını istediği ödev veya yerine getirilmesi gereken faaliyetleri not aldıklarını ve ders bittikten sonra gün içinde bunları öğrencileri ile planlayarak uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Ödevleri öğrenci ile birlikte yaparken bazı sorunlar ile karşılaştıklarını bu nedenle zorlayıcı bir

süreç geçirdiklerini ancak ödevi öğrenci ile beraber yapıp bitirdikten sonra bunun öğrenci üzerinde olumlu etkilerini gördüklerini dile getirmişlerdir. Konuya ilişkin olarak V2, "...ders bitikten sonra çocuğumu biraz dinlendiriyorum ardından ödevlerimizi yapmaya çalışıyoruz..."; V9, "...ödev veya faaliyet yaparken çok zorlanıyoruz..."; V13, "... Ödevlerimizi bitirdikten sonra çocuğumun rahatladığını görüyorum..." şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Özel eğitim öğrenci ebeveynlerinin ders sonrasındaki öğretmenlik rollerinden biriside dersin pekiştirilmesi için sorular sorabilmeleri (f=8) şeklinde ortaya çıkmıştır. Ders bittikten sonra konuyla alakalı olarak çocukları ile sohbet ettiklerini belirten veliler bu sohbet esnasında anlatılan konuyla ilgili olarak çocukları ile soru-cevap faslı yapmaya çalıştıklarını her ne kadar bunun özel eğitim öğrencileri söz konusu olduğunda zor bir süreç olduğunu ifade etseler bile yine de bu soruların konunun pekiştirilmesi açısından faydalı olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Konu ile ilgili olarak V7, "...ders bittikten anlatılan konunun daha iyi anlaşılması için sorular soruyorum..."; V5, "...sorduğum sorulara çoğu zaman cevap vermiyor..."; V12, "...ders sonrasında konuyla ilgili olarak öğrendiklerimizi konuşuyoruz..." şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir.

Anne babaların, uzaktan eğitim sürecinde ders bittikten sonra öğrenciyi dinleme (f=7) yöntemi ile öğretmenlik rolünü yerine getirdikleri de tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak ders bittikten sonra kısa bir ara verdiklerini belirten veliler bu dinlenme arasından sonra öğrenci ile ders ve anlatılan konuyla ilgili olarak konuşmaya çalıştıklarını ve bu konuşmalarda daha çok öğrenciyi dinleyerek dersin verimli geçip geçmediği, dersi dinlerken ne gibi sorunlar yaşadıkları ile ilgili olarak öğrenciden bilgi almaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak, V15, "...ders bitince çocuğumla konuşmak ve onu dinlemek çocuğuma iyi geliyor..."; V2, "...dersten sonra çocuğumu dinliyorum ve özellikle işlenen konuyla ilgili olarak ne anladığını ondan dinlemek istediğimi söylüyorum..." ifadelerini kullanmışlardır.

Uzaktan eğitim sürecinde anne babaların ifade ettiği ve yerine getirdiği öğretmenlik rollerinden bir diğeri ise zamanı etkin kullanmada rol modeli olmadır (f=6). Veliler zamanı etkin kullanmada rol modeli olabilmek için evde birçok kısıtlamaya gittiklerini kitap okuyarak, iletişim araçlarını daha etkili kullanarak ve öğrencilerinin dersleri ile daha çok zaman geçirerek çocuklarına zamanı etkin kullanmada rol modeli olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun hem kendi hayatları hem de öğrencilerinin hayatlarında olumlu gelişmelere yol açtığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V6, "...çocuğumla gün içinde yapacaklarımızın planını çıkartıyoruz örnek olmam bakımından ben de programa uymaya çalışıyorum..."; V3, "...zamanı daha çok çocuğumla beraber geçiriyorum ve özellikle onun için faydalı olacak bir planlama yapmaya çalışıyorum..." görüşlerini dile getirmişlerdir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

3.1. Sonuç

Uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim ebeveynlerinin öğretmenlik rollerinin araştırıldığı bu çalışmada; özel eğitim öğrencisi bulunan anne babaların ders öncesinde, ders esnasında ve ders sonrasında olmak üzere üç farklı temada öğretmenlik rollerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne babaların ders öncesinde farklı, ders esnasında farklı ve ders sonrasında farklı olmak üzere çeşitli öğretmenlik rollerini yerine getirerek öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinden azami şekilde faydalanması için çalıştığı sonucuna varılmıştır. Konuyla ilgili olarak bu araştırmanın sonuçlarına benzer biçimde Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık (1994) tarafından; "Özel Eğitimde Anne Baba Eğitimi Programı" ismiyle yapılan çalışmada örnek özel eğitim velilerinin çocuklarına istedik davranışları kazandırmak konulu bir araştırma yapılmış, bu araştırma sonucunda anne babaların kendilerini daha yeterli hissettiklerini ve çocuklarına daha olumlu yaklaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Altun ve Filiz (2020), "Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi" adlı araştırmalarında özel eğitim kaynaştırma uygulamalarının başarılı olabilmesi için okul yönetimi, öğretmen, anne-babalar, yetersizliği olmayan bireyler ve özel gereksinimli bireylerin işbirliği içerisinde sürece dâhil olmalarıyla sağlanabileceği sonucuna varmışlardır. Ayrıca, Çağlar (2019), ülkemizdeki ayrıcalıklı çocukların özel eğitim sorunları konulu araştırmasında hiçbir kurumun ve organizasyonun özel eğitim öğrencisi çocuğun temel ihtiyaçlarını ailedeki kadar karşılayamayacağını; çocuğun zihin, beden, duygu ve sosyal gelişimi için en önemli yerin aile ve en önemli kişilerin anne babalar olduğunu tespit etmiştir. Doğan ve Akdemir (2015), "Özel Eğitimde Bilgisayar Destekli Öğretim" adlı çalışmalarında animasyon, metin ve sembollerin aşırı oranda kullanılması durumunda zihinsel yetersizliği olan bireylerde bilişsel yüklenmeye neden olduğunu saptamışlardır.

Ders öncesinde ortaya çıkan öğretmenlik rollerine baktığımızda; öğrenciyi derse hazırlama, ders öncesi fiziksel düzenleme yapma, ders araç gereci ve materyal hazırlama, teknolojik alt yapıyı oluşturma ve dersin anlatılacağı iletişim aracının öğrenciye tanıtılması olduğunu görmekteyiz. Burada özellikle uzaktan eğitimin bilgisayar ve televizyon üzerinden yapılmasının özel eğitim öğrencilerini ve onların velilerini zor durumda bıraktığını görmekteyiz. Zira birçok özel eğitim öğrencisini değil bir ders boyunca, birkaç dakika bile yerinde oturtmak zor bir durumdur. Buna ekranlara hiç bakmayan ve ekranları görünce saldırgan davranışlar sergileyen öğrencileri de eklediğimizde, anne babaların nasıl zor bir süreci yönettikleri daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Ders esnasında ortaya çıkan öğretmenlik rollerine baktığımızda ise; ders esnasında öğrencinin motivasyonunu canlı tutma, ders esnasında öğrencinin sorularını cevaplandırma, derse esnasında yönlendirme yapabilme, ders esnasında oluşacak teknolojik sorunlarla baş edebilme olduğu görülmüştür. Anne babalık rollerinden bir anda ders esnasında öğretmenlik rollerine geçen veliler, öğrencilerini derse motive etmeye çalışmış ancak bu öğrencinin algısında bir rol karmaşasının yaşanmasına ve bunun sonucunda da derse yeterince odaklanamamasına neden olmuştur. Ayrıca öğrenciler ders esnasında sorular sormuş ancak veliler yeterli cevapları verememişlerdir. Veliler tarafından, ders dinleme esnasında meydana gelen teknolojik arızalara gerekli müdahaleleri yapamadıkları için derslerin insicamı bozulmuş ve verimi düşmüştür.

Ders sonrasında velilerin yerine getirdiği öğretmenlik rolleri ise; ders bitiminde öğrenciyi dinleme, dersin pekiştirilmesi için uygun soruları sorabilme, ödevleri öğrenci ile planlama ve zamanı etkin kullanmada rol modeli olmak şeklinde ortaya çıkmıştır. Dersin gidişatını öğrencinin anlayabileceği şekilde olumluya çevirmek isteyen anne babalar ders bitiminde öğrenciyi dinlemek istemiş sorular sorarak konuyu pekiştirmeye çalışmışlar ancak öğrencilerin motivasyonu tam olmadığı için bunda çok da başarılı olamamışlardır. Ödevlerini beraber yaptıklarında ise öğrencilerin ödevlerini daha çok ebeveynlerine yaptırmaya çalıştıkları dile getirilmiştir.

Engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin ve yöneticilerin meslekteki tecrübelerinin özel eğitimin öğrenciler üzerindeki etkisine inanmanın ve bu doğrultuda çalışmanın olumlu etkilediği (Canlı, Demirtaş ve Özer, 2015), bu süreci bir değişim olarak görüp bunu fırsat bilen veli ve öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecini daha iyi yönettikleri ve özellikle velilerin öğretmenlik rollerini daha başarıyla yerine getirdiği görülmüştür (Numanoğlu, 1999), (Harris, 2016). Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler öğrenme etkinliklerinde normal gelişim gösteren çocuklardan farklı materyal içeriklere ihtiyaç duymaktadırlar. Uzaktan eğitimin bu ilkeler gözetilerek yapılması verimi arttıracaktır (Yıldırım ve Albuz, 2010).

3.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- ✓ Uzaktan eğitim ile ilgili özel eğitim velilerine yönelik olarak uzman yetkililerce hizmet içi eğitim kursları ve seminerleri düzenlenebilir ve özel eğitim velilerinin yaşadıkları sorunlar ile ilgili olarak kaygılarını giderebilecek çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Özel eğitim öğrencilerinin eğitiminde bireysel eğitim modeli esas olduğu için uzaktan eğitimde okuldaki öğretmenin, veli ve diğer paydaşlar ile hazırladığı Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) üzerinden gidilmelidir.
- ✓ Anne ve babaların, öğrencinin öğretmeni ile iletişimlerinin daha hızlı ve kolay hale getirilmesi uzaktan eğitimde anne babaların öğretmenlik rollerini yerine getirirken daha başarılı olmalarını sağlayacaktır.
- ✓ Uzaktan eğitim zihinsel engelli öğrenciler için daha ayrıntılı planlanmalı ve bu öğrencilerin bilgiyi alma ve hayata geçirme yeteneklerinin daha fazla olduğu düşünülerek anne babalar daha çok ve işlevsel bir şekilde onların eğitiminde yer almaya özendirilmelidir.
- ✓ Yaşanan uzaktan eğitim sürecinde, velilerle görüşmeler yapılarak süreç bizzat onlardan dinlenilmeli sorunlar tespit edilerek çözümler üzerinde çalışılmalıdır.
- ✓ Özel eğitim velilerinin periyodik aralıklar ile süreçle ilgili olarak bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Ailelerin sürece mutlaka dâhil edilmesi sürecin verimli bir şekilde devam etmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim ebeveynlerine yönelik olarak hazırlanan bilgi belge ve eğitimler velilerin erişebileceği platformlara yüklenerek faydalanmaları sağlanmalıdır.
- ✓ Atölye dersleri için öğrencilerin evde bulunan veya temin edilecek materyalleri kullanarak el becerilerini geliştirici faaliyetleri sağlanmalıdır.
- ✓ Müzik, Beden eğitimi ve Görsel sanatlar dersi için öğrencinin kendini ifade ederek rahatlayabileceği etkinlikler ve bireysel/grup performansları gösterebilmeleri sağlanmalıdır.
- ✓ Okuma yazma öğretimine ayrı bir önem verilerek bu süreçte evde geçirilen zamanın kitap okunarak değerlendirileceği bir çalışma programı yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akkök, F. (1984). Davranışsal Yaklaşım Dayalı Aile Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Öz-Bakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Altun, T ve Filiz, T. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. Trakya Eğitim Dergisi, 10 (1), 1-22. DOI: 10.24315/tred.537847

Attili, G. Vermigli, P. ve Roazzi, A. (2011). Rearing styles, parents' attachment mental state, and children's social abilities the link to peer acceptance, Child Development Research, Article ID 267186, [Retrieved: <http://www.hindawi.com/journals/cdr/2011/267186/>, Haziran 10, 2014].

Audrey A. Trainor (2010). Diverse Approaches to Parent Advocacy During Special Education Home–School Interactions Identification and Use of Cultural and Social Capital, Remedial and Special Education Volume 31 Number 1 January/February 2010 34-47 © 2010 Hammill Institute on hosted at <http://online.sagepub.com>.

Canlı, S, Demirtaş, H ve Özer, N. (2015). Okul Yöneticilerinin Değişime Yönelik Eğilimleri. İlköğretim Online. 14 (2) , 634-646 . DOI: 10.17051/io.2015.88636

Çağlar, D. (2019). Ülkemizde Ayrıcalık Çocukların Özel Eğitim Sorunları . Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES) , 7 (1) , 141-181 . DOI: 10.1501/Egifak_0000000415

Diken, Ö. Topbaş, S. ve Diken, İ. H. (2009). Ebeveyn Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EDDÖ) ile Çocuk Davranışını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 10(2), 41-60.

Doğan, İ. ve Akdemir, Ö. (2015). Özel Eğitimde Bilgisayar Destekli Öğretim: Üç Durum Çalışması. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt; 5, Sayı:2, Ağustos 2015, Sayfa 165-177

Döngel, M. (2009). Hafif Düzeyde Zihin Engelli Öğrencilere Yazma Becerilerinin Kazandırılmasında Kullanılan Öğretim Yöntem Ve Tekniklerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Durualp, E. ve Aral, N. (2011). Anasınıfına Devam Eden Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Uyum ve Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (7-9 Ekim 2009), Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, (Sağlık, Gelişim ve Eğitimde Çocuk) Bildiri Kitabı: 186-192. Ankara.

Girgin, G. ve Baysal, A. (2005). Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve Bazı Değişkenler (İzmir Örneği). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2005, Cilt 18, Sayı 18, Sayfa 1-10.

Harris, A. (2016). Okul Müdürlerinin Çalışmalarının Değişen Doğası. International Studies in Educational Administration

İhtiyaroğlu, N. ve Karakurt, G. (2019). Özel Eğitim Okul Müdürlerinin Değişim Eğilimleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (49) , 211-230 . DOI: 10.21764/mauefd.480700

Karaağaçlı, M. (2008). "İnternet Teknolojileri Destekli Uzaktan Eğitimde Sosyal Kazanımlar Gereksinimi" Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Mayıs 2008, 63-73

- Karaağaçlı, M. ve Erden, O. (2010). İnternet Destekli Uzaktan Eğitimde Dokuz Aşamalı Öğretim Durumunun Tasarımı. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 1(2), <https://dergipark.org.tr/en/pub/gazibtd/issue/6613/87870> 18.03.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Kırkıç, K.A ve Yahşi, Ö. (2021). The characteristics of innovative teachers: the relationship between science teachers' views on student achieve metand learning and teaching motivation. Science Educational International, 32(1), 63-71
- Numanoğlu, G. (1999). Bilgi Toplumu Ve Eğitimde Yeni Kimlikler. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32(1-2), 341-350.
- Özyılmaz, Ö. (2003). Çocukluk ve gençlik çağında İslami eğitim ve psikolojik temelleri. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Özyürek, A. (2004). Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5- 6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2012). Altı yaşında çocuğa sahip annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin incelenmesi, International Refereed Academic Social Sciences Journal, 5(3), 72-86.
- Sucuoğlu, B., Kanık, N.veKüçükler, S. (1994). Anne Babalara Öğretme Becerilerinin Kazandırılması. Türk Psikoloji Dergisi, 9(31), 36-43.
- Torkul, O.(2012). Uzaktan Eğitim Ve Türkiye’de Yaygınlaşmasının Önündeki Engeller. Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi. Yıl 2012, Cilt 8, Sayı 22 Sayfa 42-44.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yahşi, Ö. ve Kırkıç, K. A. (2020). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi. Turkish Studies - Education, 15(5), 3827-3847. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.46136>
- Yıldırım, P. ve Albuz, A. (2010). Zihinsel Engelli Çocuklara Kavram Öğretiminde Müziğin Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. E- Journal of New World Sciences Academy.
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, Polis Bilimleri Dergisi, 6(3-4), 131-150.

